

Egy rég elfeledett szegedi gyógyvízről

Gömör Béla dr.

Semmelweis Egyetem, III. Belgyógyászati Klinika,
Reumatológiai és Fizioterápiás Tanszéki Csoport I. sz. részlege a Budai Irgalmasrendi Kórház telephelyén

Ez az orvostörténeti dolgozat egy antikvitásnak számító, 105 éves kiadvány [1] alapján emlékezik meg az egyik szegedi keserűvizes gyógyforrásról, bemutatva az akkori orvosi és laikus vélekedéseket a gyógyvízről.

A 62 oldalas füzetet, a „Masa István Petőfi sós-keserű gyógyvízforrása Szegeden”-t maga a tulajdonos adta ki, a háború első évében, az akkor már 27 éve forgalomban lévő gyógyvízről. A füzet az általa írt, „A szegedi Petőfi gyógyforrás ismertetése” oldalaival kezdődik (1. ábra), melyben szívhez szólóan leírja, hogy „...a véletlen útján vezetett engem a gondviselés ezen hatalmas gyógyerő birtokába...”. Ugyanis teljesen hasonló eset fordult elő Harkány után Szegeden is. Mint közismert, 1823-ban egy Pogány János nevű gyűdi lakos teljes sikerrel áztatta beteg lábait a mocsárlecsapolás után szabadon folydogáló harkányi vízben. Szegeden egy szegény munkásember, akinek évek óta erős, hasogató lábfájdalmi voltak, 20 napon át csodálatos eredményt elérve mosogatta lábait a Masa István birtokában lévő, egykori Berlini körút 9. szám alatti ház udvarán ásott kút vizével. Ezen véletlenül fölfedezett sikerén buzdult fel Masa István, és élete hátralévő részében lelkesen foglalkozott a gyógyvíz üzleti kiaknázásával. – Ezután következik a füzetben „A t. Közönséghez” mondhatni kiáltvány, végül jön a „Használati utasítás” 28 pontban.

Magyarország – kitüntetetten a Trianon előtti történelmi Nagy-Magyarország, de még a jelenlegi is – közismerten gazdag gyógyvizekben. Közöttük különleges helyet foglalnak el az igazi természeti kincset jelentő keserűvizek. Ezek a felszín közeli talajvizekből származnak, és nagy mennyiségben tartalmaznak szulfátokat. A szulfátionok okozzák keserű ízüket. Ha a vízben a magnézium-szulfát van túlsúlyban, akkor tiszta keserűvíz a nevük, ha a nátrium-szulfát az uralkodó elem, akkor glaubersós vízről beszélünk. Hígítva jól használhatók a gyomor-, bél-, máj-, epebetegség ivókúrájára, hashajtó hatásuk közismert.

Ezek az ásványvizek csak speciális geológiai körülmények hatására jöhetnek létre. Az egyedi geokémiai folyamatok ezen összjátéka világszerte ritkaságnak számít. Az 1948-ban még működő kutatóintézet alapos közlést tett közzé e tárgyban [2]. Vezető helyen a budai telephelyek vannak, a Dobogó-völgyben föllelhető Saxlehner

Hunyadi János keserűvize, az örmezői Ferencz József keserűvíz és Apenta keserűvíz, az Erzsébet királyné-keserűvízforrások a kelenföldi síkon, a budai Mária-források és a budaörsi Herkules keserűvíz, de a Komárom megyei Igmándi keserűvíz is kellő hírnevet vívott ki magának.

Visszatérve Szegedre, a város határában több helyen is volt keserűvíz, köztük a Petőfi-forrás. A szakforrásnak nem nevezhető várostörténeti könyv is megemlékezik róla: „Legutóbb a berlini körúton, a szegények háza mellett ásott s „Petőfi”-ről nevezett kút keserű vize keltett feltűnést, mely a budai gyógyvizekkel vetélkedik” [3]. Értelemszerűen az ország vizeit listázó szakkataszter is felsorolja a Petőfi-gyógyforrást [4]. Több mint fél évszázaddal később az alapos és hatalmas kötet is említi ezt a gyógyvizet [5]. Eredetileg ez telek, és így a gyógyforrás lelőhelyének címe Berlini körút 9. volt, ahogy a Masa-féle kiadvány is írja, a Szegény-árpolda mellett. Azonban a 2. világháború befejeztével a körútrész neve nem maradhatott meg a volt náci állam fővárosának nevének. A felszabadítási hála jegyében a körútszakaszt el is keresztelték Moszkvai körútnak, s ennek megfelelően manapság, az egykori gyógyforrásépület helyén lévő egyetemi épület címe Moszkvai körút 9.

A kút 12,8 méter mély, a víz hőfoka 13,6 °C, a vízoszlop magassága 5–5,5 méter. Víziszta, szagtalan keserűvíz.

A Lengyel Béla vegyész, egyetemi tanár által az 1886. év augusztusában végrehajtott vegyelemzés szerint a víz összetétele a következő (az eredeti meghatározások nomenklatúráját használva):

Chlornatrium	104.9964
Kénsavas magnesium	82.2074
Clormagnesium	33.1863
Légenysavas natrium	14.3872
Kénsavas calcium	23.6281
Szénsavas calcium	7,8792
további elenyésző részek összességében	267.9038 szilárd alkatrész.

A gyógyvíz forgalomba adása Masa István által – a megfelelő engedélykészerzése után – 1887. szeptember 18-án történt meg.

A nagy millenniumi seregszemlén – „a nyolczvankét fürdő és gyógyforrás kiállításában” – Masa István gyógyvízforrás-tulajdonos mint egyetlen szegedi állított ki [6].

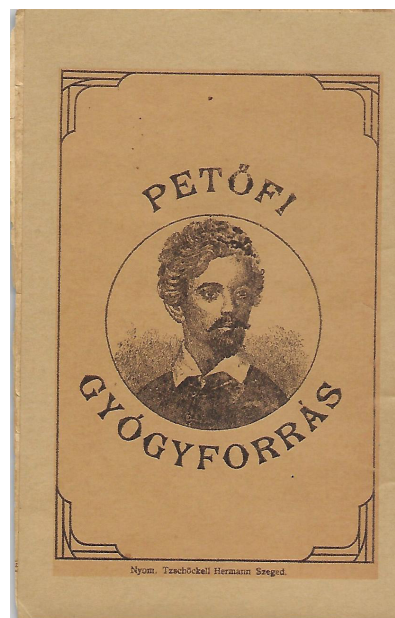
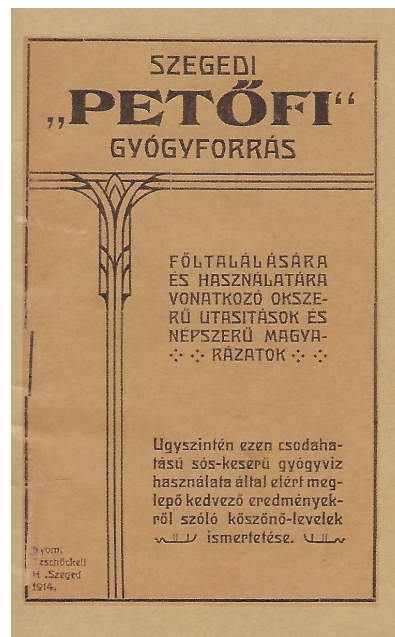
A tulajdonos egyébként 1843 és 1921 között élt. Elhalálása és az ország helyzetének jelentős megváltozása nyomán a virágzó gyógyforrásüzem hanyatlani kezdett. A helyi újság 1926-ban tette hírré, hogy az örökösök már el is akarnák adni a gyógyforrást és a palackozót [7]. Masa két lánya és rokkant veje nem értett az üzleti részhez. Pedig: „A háború előtt 40 lány fejtett vizet az üvegekbe. Naponta 2–3 vagon indult külföldre.” De aztán jött Trianon, és a vámsorompók megpecsételték a Petőfi-forrás sorsát. A hatvanas évekből származó korrekt helyi újságcikk összefoglalja a gyógyforrás történetét [8].

Ismereteink szerint a gyógyvíztermelést 1950-ben szüntették meg. Egy évtizeddel később, egy Szegeden tartott orvoskongresszus alkalmával a látogatók javasolták a kitisztítást, újraüzemeltetést és az elavult berendezés fölüljtását. Noha a városi egészségügyi vezetés tudott a helyzetről, intézkedés már soha nem történt.

Az igazi orvostörténeti érdekesség, az, hogy bár a meglelt keserűvíz analógiáit jól ismerték Budáról, a Használati utasítás – mai szemmel nézve minden alapot nélkülözve – kiterjedten ajánlja mindenféle, nem az emésztőrendszerre való hatás miatti bajra is. Így „köszvény ellen”, „stúláságos elhízás ellen”, „a szív elzsírosodása ellen”, „szívzorítás ellen”, „belső daganatok és egyéb fájdalmak ellen”, „hideglelés ellen”, valamint „szem elgyengülése és a látás lassankinti elvesztése ellen” és még sok minden más esetben. Hiszen az teljesen rendben valónak tűnik, hogy: „ha hasmenése vagy rendetlen székiürülése van az embernek, meghajtja és rendes székiürülést csinál” – ezért az utasítás: a betegnek meg kell inni három deci Petőfi gyógyvizet. Az összegző megállapítás: „csodás sikerrel kigyógyultak mindnyájan, akik ezen vizet használták eddig” – igen hasonlít a manapság elviselhetetlené burjánzott egészségügyi médiahirdetések hangvételére.

A „Függelék” „orvosi bírálatok”-at tartalmaz. Igaz, a kor ezen megnyilatkozásait például a Lukács-fürdőről írt német nyelvű csinos kötetből is ismerhetjük [9]. A régi vacak kis fürdő az 1893–94-es építkezés során luxus szálló foglalatába került. A többmondatos, egyértelműen pozitív véleményeket Korányi Frigyes, Kétly Károly, Purjesz Zsigmond neves belgyógyászok, illetve Herczel Manó és Réczey Imre sebészek, valamint Laufenauer Károly ideggyógyász egyetemi tanárok, továbbá Stiller Bertalan, a Zsidóórház igazgatója és Petz Lajos Győrből fogalmazták meg.

A Petőfi keserűvízről 15 véleményt olvashatunk a referálás alatt lévő füzetből. Mindegyiket névvel, pontos titulussal és a működés helyének megadásával illették. Igen érdekes, hogy a többség – pontosan tucatnyi ajánlás – Bécsből származik. Köztük olyan hírességtől, mint Rudolf Chrobak, akiről nőgyógyászati műtéti eljárást is elneveztek. Lakonikusan és korrekten fogalmaz: „A Petőfi keserűvíz a klinikai betegeknél való használatkor mint enyhe és könnyű hashajtószert bizonyult be.” Nyilvánvaló,

1. ábra | Masa István kiadásában megjelenő füzet első és hátsó borítója

hogy a tulajdonos nem sokkal a megnyitás után minden-hová eljuttatta a gyógyvizet, ma azt mondanánk, mintát küldött. Írják is „Szíves küldeményét megköszönve...”, „Fogadja küldeményéért forró köszönetemet...”. Az orvosi vélemények – a Használati utasítás szerinti mindenféle indikációk ellenére – kizárólag az emésztőszervi hatások-ról szólnak, az egy kivételtől eltekintve, amikor Frey Lajos ezt tanúsítja Bécsből: „Gazdag alkálikus tartalmánál fogva e víz kitűnő hatással bír a légzési szervek katarthosus bántalmainál...” – ami kórtanilag teljesen meg is felel a valóságnak.

Nem így a laikus vélemények! Amiket a kiadvány leg-hosszabb részén, 25 oldalon elterülő, a szegedi Petőfi

sós-keserű gyógyvíz által kigyógyultak KÖSZÖNET-NYILVÁNÍTÁSAI mutatnak be. Illusztrációként, a részleteket mellőzve, csupán néhány cím a csodahatásokról: „Hálaköszönet nyilvánítás aranyér-, májdaganat- és vérhasról”. „8 éves fekélyseb, a két lábról lerothadt a hus és darabokban hullott ki és a csontok kezdtek kilátszani.” „6 éves láb-fölszugarodásból kigyógyult köszönete.” „Idegbajból és rángatózásból kigyógyult hálanyilatkozata.” „Szemfájás, vértisztatlanság és lábtörésben szenvedő köszönete.” „5 évig méhbajban szenvedő nő hála-köszönő levele.” „Süketségből kigyógyult hálaköszönete.” Az utóbbiban a 60 éves Koszó Rozália írja Horgosról, hogy másfél évig volt süket. A kiskönyv utasítása alapján kezdte használni a vizet, és 8 nap múlva egyik füle felpattant, és hallása megjött. Sokkal hosszabban és szívhez szólóan ecsetelte egy 37 éves szülésznő, hogy miután szélütés miatt a bal oldala lebénult: „Az Ön gyógyvizét kezdtem inni és meleg vízzel a szél által ért testrészem napjában háromszor erősen megdörzsöltem, azután azon vízbe ruhát mártottam s éjjelre a beteg testrészt becsavartattam. Hat hétre az ágyból már föl bírtam kelni és öt hónapra teljesen fölgyógyultam, amit az Ön Petőfi gyógyvizének köszönhetek.” Bátorodom kijelenteni, hogy a súlyos bajokba esett embertársaink vágyai és vélekedése – a modern medicina szédületes előrehaladása ellenére – a mai napokra nem sokat változtak. Vágynak a csodákra, az egyes esetek gyógyulását soha nem az idő múlásának, más tényezőknek, hanem az alkalmazott szernek tulajdonítják – és ami a legnagyobb baj, más laikusok ebből példát merítenek.

Az utolsó oldalon, a „Megrendelések” részben található az „Utmutató az idegeneknek”. Bájos praktikus tanácsok

a vasúttal, gőzhajóval érkezőknek, hogy hogyan tudják a legkönnyebben felkeresni a Berliini nagykörúton lévő gyógyforrást.

Irodalom

- [1] “PETŐFI” medicinal spring in Szeged. [Szegedi „PETŐFI” gyógyforrás.] Nyomtatta: Tzschöckell Hermann, Szeged, 1914. [Hungarian]
- [2] Vendl A. The hydrogeology of bitter water places of Budapest. [A budapesti keserűvizes telepek hidrogeológiája.] A Budapesti Központi Gyógy- és Üdülöhelyi Bizottság Rheuma- és Fürdő-kutató Intézet kiadványa, Budapest, 1948. [Hungarian]
- [3] Reizner J. History of Szeged I–IV. [Szeged története I–IV.] Szegedi Szabad Királyi Város Közönsége, Szeged, 1900. [Hungarian]
- [4] Papp S, Hankó V. (eds.) The mineral waters and health resorts of the sometime Hungarian empire. [A magyar birodalom ásványvizei és fürdőhelyei.] Magyar Balneológiai Egyesület kiadványa, Budapest, 1907. [Hungarian]
- [5] Schulhof Ö. (ed.) The mineral waters of Hungary. [Magyarország ásvány- és gyógyvizei.] Akadémiai Kiadó, Budapest, 1957. [Hungarian]
- [6] „Szegedi Napló”, 1896. május 28. [Hungarian]
- [7] Szeged’s Petőfi-forrás to be put up for sale. [El akarják adni a szegedi Petőfi-forrást.] Dél-Magyarország, 1926. július 11. 2. [Hungarian]
- [8] Oltvai F. Tracing the story of an ancient medicinal spring at Szeged. [Egy régi szegedi gyógyforrás nyomában.] Dél-Magyarország, 1964. szeptember 29. [Hungarian]
- [9] Bosányi B. Saint Lucas bath in Óbuda. Patria, Budapest, 1905. [in German]

(Gömör Béla dr.,
Budapest, Árpád fejedelem útja 7., 1023
e-mail: gomorbela@gmrbt.hu)

„Post festam (festa).”
[Ünnep(ek) után. – Elkésve.]